

Skärpt exportkontroll av krigsmateriel

Sammanfattning

Utskottet föreslår att riksdagen antar regeringens förslag till ändringar i lagen (1992:1300) om krigsmateriel och lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.

I propositionen föreslår regeringen en anpassning av de principer som gäller för tillståndsprövning och en mer heltäckande kontroll av export av krigsmateriel för att säkerställa att krigsmateriel som förs ut ur landet går till mottagarländer som är acceptabla för oss. Den mottagande statens demokratiska status ska utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövning. Det ska också ställas hårdare krav på mottagarlandets respekt för mänskliga rättigheter. Vidare ska det vägas in om utförseln eller utlandssamverkan skulle motverka en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet. Med hänsyn till försvarsindustrins internationalisering innehåller propositionen också klargöranden om vilka principer som ska gälla för följdleveranser och internationella samarbeten. Propositionen föreslår också en ökad öppenhet och transparens inom området samt regler om en ökad tillståndsplikt och kontroll.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 april 2018.

Utskottet föreslår att riksdagen avslår motionsyrkandena.

I betänkandet finns två reservationer (SD, V) och ett särskilt yttrande (KD).

Behandlade förslag

Proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel.

Sexton yrkanden i tre följdmotioner.

Sju yrkanden i motioner från allmänna motionstiden 2017/18.

Innehållsförteckning

Utskottets förslag till riksdagsbeslut	3
Redogörelse för ärendet	4
Ärendet och dess beredning.....	4
Bakgrund	4
Propositionens huvudsakliga innehåll	5
Utskottets överväganden.....	6
Regeringens lagförslag	6
Riktlinjerna m.m.....	11
Den mottagande statens demokratiska status	11
Skärpt kriterium om mänskliga rättigheter.....	13
Beaktande av en rättvis och hållbar utveckling	15
Följdleveranser.....	17
Internationell samverkan på försvarsmaterielområdet	19
Ökad öppenhet och transparens	20
Sanktioner m.m.....	22
Ikraftträdande m.m.....	23
Reservationer	25
1. Riktlinjerna m.m., punkt 2 (SD).....	25
2. Riktlinjerna m.m., punkt 2 (V)	26
Särskilt yttrande	30
Riktlinjerna m.m., punkt 2 (KD)	30
<i>Bilaga 1</i>	
Förteckning över behandlade förslag	31
Propositionen	31
Följdmotionerna	31
Motioner från allmänna motionstiden 2017/18	33
<i>Bilaga 2</i>	
Regeringens lagförslag	35
<i>Bilaga 3</i>	
Försvarsutskottets yttrande 2017/18:FöU5y	44

Utskottets förslag till riksdagsbeslut

1. Regeringens lagförslag

Riksdagen antar regeringens förslag till

1. lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel,
2. lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.

Därmed bifaller riksdagen proposition 2017/18:23 punkterna 1 och 2 samt avslår motion

2017/18:3923 av Carl Schlyter m.fl. (MP).

2. Riktlinjerna m.m.

Riksdagen avslår motionerna

2017/18:555 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 9,

2017/18:575 av Birgitta Ohlsson m.fl. (L),

2017/18:2604 av Kent Härstedt (S),

2017/18:2680 av Carina Ohlsson m.fl. (S),

2017/18:3239 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 36,

2017/18:3582 av Roger Haddad m.fl. (L) yrkande 8,

2017/18:3775 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 21,

2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkandena 1–13 och

2017/18:3926 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Reservation 1 (SD)

Reservation 2 (V)

Stockholm den 15 februari 2018

På utrikesutskottets vägnar

Kenneth G Forslund

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Kenneth G Forslund (S), Jonas Jacobsson Gjörtler (M), Olle Thorell (S), Sofia Arkelsten (M), Markus Wiechel (SD), Margareta Cederfelt (M), Pyry Niemi (S), Kerstin Lundgren (C), Valter Mutt (MP), Göran Pettersson (M), Krister Örnfjäder (S), Björn Söder (SD), Fredrik Malm (L), Yasmine Posio Nilsson (V), Sofia Damm (KD), Maria Andersson Willner (S) och Marie-Louise Rönmark (S).

Redogörelse för ärendet

Ärendet och dess beredning

I detta betänkande behandlar utskottet proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel.

Tre följdmotioner med sexton yrkanden har inkommit med anledning av propositionen. Sju motionsyrkanden från allmänna motionstiden 2017/18 behandlas i betänkandet.

Utskottet har berett försvarsutskottet möjlighet att yttra sig över propositionen jämte eventuella följdmotioner. Försvarsutskottet lämnade den 7 december 2017 ett yttrande i ärendet. Yttrandet återfinns i bilaga 3 till betänkandet.

Bakgrund

Den 19 maj 2011 beslutade riksdagen att tillkännage som sin mening att regeringen skulle återkomma till riksdagen med förslag till en ny krigsmateriellagstiftning i syfte att skärpa exportkontrollen av krigsmateriel gentemot icke-demokratiska stater (bet. 2010/11:UU3 punkt 6, rskr. 2010/11:261).

Regeringen beslutade den 1 juni 2012 att tillsätta en parlamentarisk kommitté, som skulle ha representation av alla riksdagspartier, med uppdraget att utreda den framtida svenska exportkontrollen av krigsmateriel och ramarna för denna (dir. 2012:50). Utredningens huvudsakliga uppdrag var att lämna förslag kring frågan om en skärpt exportkontroll av krigsmateriel gentemot icke-demokratiska stater och därtill hörande delfrågor samt lämna förslag i frågan om ett effektivare sanktionssystem på exportkontrollområdet. Kommittén antog namnet Krigsmaterielexportöversynskommittén, förkortat KEX (UD 2012:01). I december 2014 redovisade kommittén delbetänkandet Sanktionsväxling – effektivare sanktioner på exportkontrollområdet (SOU 2014:83). I juni 2015 lämnade kommittén sitt slutbetänkande Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72).

I propositionen behandlas de lagförslag som lades fram i delbetänkandet och i slutbetänkandet. Genom förslagen i denna proposition anser regeringen att riksdagsskrivelsen med tillkännagivandet är slutbehandlat.

Regeringen beslutade den 29 juni 2017 att överlämna lagförslagen till Lagrådet för yttrande. Regeringen har beaktat Lagrådets synpunkter, och den 19 oktober 2017 fattade regeringen beslut om propositionen.

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen föreslår regeringen en anpassning av de principer som gäller för tillståndsprövning och en mer heltäckande kontroll av export av krigsmateriel. Kontrollen av export av krigsmateriel syftar till att uppfylla Sveriges nationella målsättningar och internationella åtaganden och att säkerställa att krigsmateriel som förs ut ur landet går till mottagarländer som är acceptabla för oss.

Enligt propositionen ska den mottagande statens demokratiska status utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövning. Det ska också ställas hårdare krav på mottagarlandets respekt för mänskliga rättigheter. Vidare ska det vägas in om utförelsen eller utlandssamverkan skulle motverka en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet. Med hänsyn till försvarsindustrins internationalisering innehåller propositionen också klargöranden om vilka principer som ska gälla för följdleveranser och internationella samarbeten. Propositionen föreslår också en ökad öppenhet och transparens inom området samt regler om en ökad tillståndsplikt och kontroll. För att åstadkomma ett effektivare sanktionssystem ska sanktionsavgifter ersätta vissa straffsanktioner för mindre allvarliga överträdelse av krigsmateriellagen. Men straffsanktion kommer att behållas för de allvarligare överträdelserna.

Utskottets överväganden

Regeringens lagförslag

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen antar regeringens lagförslag och avslår ett motionsyrkande om ändring av regeringens förslag.

Propositionen

Regeringen föreslår att det nuvarande ramverket för exportkontrollen av krigsmateriel behålls. Detta innebär att krigsmateriellagen anger de allmänna förutsättningarna för att tillstånd ska kunna lämnas, medan de närmare principerna för själva tillståndsprövningen framgår av regeringens vägledande uttalanden (de s.k. riktlinjerna), regeringens och Inspektionens för strategiska produkter praxis samt av internationella förpliktelser. Regeringen ser inget skäl att ersätta den nuvarande krigsmateriellagen med en ny lag.

Regeringen föreslår att ett tillägg görs till krigsmateriellagen så att ett tillstånd endast får lämnas om det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser. I övrigt föreslås inga ändringar i krigsmateriellagens reglering av ramarna för tillståndsprövningen.

Regeringen bedömer mot bakgrund av den utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiska utvecklingen att tillståndsprövningen av utlandssamverkan om krigsmateriel behöver moderniseras. Nya samlade riktlinjer bör ges för vilka nationella kriterier som framöver bör gälla vid tillståndsprövningen av utlandssamverkan. Som en följd av förändringarna för tillståndsprövningen kommer fler ärenden att behöva överlämnas till regeringens prövning.

Regeringen anför att det bör analyseras ytterligare om det är lämpligt att utarbeta en konsoliderad vägledning som sammanfogar de nationella och internationella principerna för tillståndsprövningen.

Motionen

I motion 2017/18:3923 av Carl Schlyter m.fl. (MP) föreslås att det i 1 § lagen (1992:1300) om krigsmateriel införs ytterligare tre stycken med följande lydelse:

Tillstånd ska, förutom när de internationella förpliktelserna medför att tillstånd inte får lämnas, baseras på en samlad bedömning av de säkerhets-, försvars- och utrikespolitiska skäl som talar för respektive talar emot att tillstånd beviljas.

Vid tillståndsprövningen avseende utförelse och annan utlandssamverkan ska särskilt avseende fästas vid den mottagande statens demokratiska status, statens respekt för mänskliga fri- och rättigheter och den humanitära rätten, om staten befinner sig i väpnad konflikt eller om staten

riskerar att hamna i en väpnad konflikt. Ifall det förekommer allvarliga och/eller omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter utgör det ett ovillkorligt hinder för tillstånd till utförelse av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel.

Om det finns en uppenbar risk för export till part som deltar i krigsförbrytelser får tillstånd inte lämnas.

Motionärerna anför att regeringens förslag inte förhindrar vapenexport till diktaturer och krigförande länder. Förslaget om att brister i demokrati och kränkningar av mänskliga rättigheter ska utgöra hinder för vapenexport bör vara absolut utan avvägningar gentemot andra intressen.

Försvarsutskottets yttrande

Försvarsutskottet begränsar sitt yttrande till främst försvars- och säkerhetspolitiska aspekter på propositionen.

Utskottet anser att det behövs en anpassning av de principer som gäller för tillståndsprövning och en mer heltäckande kontroll av krigsmateriel för att möta utvecklingen på de säkerhets- och försvarspolitiska områdena. Utskottet ser det som mycket betydelsefullt att förslaget till ny krigsmateriellagstiftning vilar på en bred parlamentarisk grund, eftersom detta främjar långsiktighet och stabilitet inom området. Utskottet delar regeringens uppfattning att deltagandet i internationella försvarsmaterielsamarbeten är av väsentlig försvars- och säkerhetspolitisk betydelse. Sveriges försvarsindustri är ömsesidigt beroende av utländska leverantörer och kunder. Utskottet delar regeringens bedömning att det ligger i Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska intresse att värna ett långsiktigt samarbete i materielfrågor med samarbetsländer som är viktiga för Sverige.

Utskottet framhåller vad regeringen sagt om att exportstödande verksamhet bör utgå från en försvars- och säkerhetspolitisk helhetsbedömning som inbegriper konsekvenserna för Försvarsmakten samt att verksamheten ska användas för att främja en kostnadseffektiv materieförsörjning och därmed bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga. Sammanfattningsvis ställer sig utskottet positivt till propositionens förslag utifrån de aspekter som redovisats.

Utskottets ställningstagande

Som försvarsutskottet anför är försvarsindustrin sedan lång tid tillbaka en central del av den svenska säkerhets- och försvarspolitiken. Utrikesutskottet instämmer i att krigsmaterielexporten stärker den svenska försvarsindustrins möjligheter att bibehålla en hög konkurrenskraftig teknologinivå och därigenom den kompetens som krävs för att underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem. Krigsmaterielexporten kan också medföra möjligheter till kostnadsdelning och därigenom lägre kostnader för att underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem.

Som anförs i propositionen syftar exportkontrollen till att krigsmateriel endast ska kunna exporteras till mottagarländer som är acceptabla för Sverige.

Det nuvarande svenska exportkontrollregelverket består av lagen (1992:1300) om krigsmateriel och förordningen (1992:1303) om krigsmateriel samt de principer och riktlinjer för krigsmaterielexport som har beslutats av regeringen.

I regeringens proposition 1991/92:174 med förslag till lag om krigsmateriel lämnade regeringen riksdagen tillfälle att ta del av de riktlinjer som föreslogs. Riksdagen beslutade att lämna vad regeringen anfört om riktlinjer för krigsmaterielexport och annan utlandssamverkan utan erinran (bet. 1992/93:UU1). Regeringens uttalanden i den proposition som låg till grund för krigsmateriellagen beskriver svensk praxis vid lagens tillkomst och utgör tillsammans med krigsmateriellagen, EU:s gemensamma ståndpunkt (2008/944/GUSP) och FN:s vapenhandelsfördrag samt praxis som har tillkommit senare grunden för bedömningen av enskilda ärenden. Kriterierna i EU:s gemensamma ståndpunkt och bedömningsgrunderna i FN:s vapenhandelsfördrag som Sverige förbundit sig att följa beaktas parallellt med riktlinjerna vid den tillståndsprövning som sker inom de ramar som anges i 1 § krigsmateriellagen (prop. 2010/11:112 s. 98, bet. 2010/11:UU3, rskr. 2010/11:261 och prop. 2013/14:190 s. 24, bet. 2013/14:UU8, rskr. 2013/14:313).

Enligt 1 § andra stycket krigsmateriellagen får tillstånd för export av krigsmateriel lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik. Utskottet instämmer i att ett tillägg bör göras till krigsmateriellagen så att ett tillstånd får lämnas endast om det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser. Utskottet konstaterar i likhet med regeringen att det redan av nuvarande regelverk står klart att det inte kan komma i fråga att bevilja ett tillstånd i strid med Sveriges internationella förpliktelser, men det finns ett värde i att detta återspeglas på ett tydligare sätt i lagstiftningen. Genom en sådan bestämmelse kommer också önskemål om en lagreglering av respekten för den humanitära rätten att omhändertas, eftersom både EU:s gemensamma ståndpunkt och FN:s vapenhandelsfördrag innehåller kriterier om den humanitära rätten.

Som regeringen anför ska krigsmateriellagen även i fortsättningen ange tillståndsprövningens övergripande villkor medan de generella principer och kriterier som ska beaktas i prövningen återges i riktlinjer som anges av regeringen.

Att tillståndsprövningen till betydande del styrs av de s.k. riktlinjerna och praxis har sin grund i de särskilda förutsättningar som gäller på området. Utskottet anser i likhet med regeringen att de närmare principerna för prövningen också i fortsättningen bör utvecklas genom praxis och inte genom lagstiftning. De utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska intressena är mångskiftande, och möjligheterna att förutse och på ett smidigt sätt reglera de olika situationer som kan komma upp i tillämpningen är begränsade.

Utskottet ser i likhet med regeringen ingen anledning att avvika från de principer för styrning av tillståndsprövningen som under lång tid har gällt på krigsmaterielområdet. Den nuvarande ordningen, där principerna för

tillståndsprövningen inte anges i författning, bör gälla även fortsättningsvis, och besluten bör grunda sig på utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska överväganden. Regeringen har ytterst ansvaret för och måste vid behov kunna styra praxis på området och anpassa den till växlande utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska krav. Regeringens övergripande ansvar för utrikes-, försvars- och säkerhetspolitiken innebär också att den i enskilda ärenden ytterst måste ha möjlighet att, under konstitutionellt ansvar, kunna fatta beslut som avviker från etablerad praxis. Detta kan t.ex. bli aktuellt om det krävs för att värna vitala nationella säkerhetsintressen. Det är emellertid inte möjligt för regeringen att bevilja tillstånd som strider mot ett ovillkorligt hinder.

Att lagens bestämmelser om förutsättningarna för tillstånd behåller en övergripande karaktär är viktigt för att tillståndsprövningen även fortsättningsvis ska vara en politisk fråga och inte en fråga för domstolar att ta ställning till. Tillstånd lämnas endast om det ligger i Sveriges intresse utifrån försvars-, säkerhets- och utrikespolitiska överväganden. Nuvarande ordning innebär att det inte föreligger en rätt för en enskild aktör att få tillstånd under vissa villkor. Det tas således ingen hänsyn till omständigheter som rör den enskilde och dennes eventuella behov av tillstånd.

Den svenska tillståndsprövningen bygger på en helhetsbedömning med utgångspunkt i regeringens riktlinjer och etablerad praxis. Dessa riktlinjer utgör de principer som regeringen har lagt fast i praxis och som ska vara vägledande vid tillståndsprövningen. Vidare beaktas i tillståndsprövningen kriterierna i EU:s gemensamma ståndpunkt och FN:s vapenhandelsfördrag.

Som redovisas i propositionen bygger den svenska tillståndsprövningen av utförsel av krigsmateriel och annan utlandssamverkan på en uppdelning av de utrikespolitiska hindren i ovillkorliga hinder samt villkorliga hinder. Ett ovillkorligt hinder innebär att en utförsel eller annan utlandssamverkan är utesluten. De ovillkorliga hindren är således hinder som förbjuder export trots att det kan vara påkallat utifrån säkerhets- eller försvarspolitiska skäl.

I ärenden där det inte föreligger ovillkorliga hinder ska en helhetsbedömning göras där hänsyn tas till alla omständigheter som är betydelsefulla för ärendet. Förekomsten av ett villkorligt hinder innebär att det finns en presumtion för att tillstånd inte ska ges, men det ska också ställas mot de breda säkerhets- och försvarspolitiska intressen som kan finnas i det enskilda fallet. När det gäller omständigheter som kan vara för handen i större eller mindre utsträckning, exempelvis brister vad gäller respekten för de mänskliga rättigheterna och förekomsten eller risken för konflikt eller inre oroligheter, utgör de villkorliga hinder inom ramen för dagens riktlinjer. Således kan tillstånd beviljas även om det föreligger villkorliga hinder.

Inspektionen för strategiska produkter har till uppgift att självständigt pröva ansökningar om tillstånd i enlighet med regelverket i dess helhet. Inspektionen ska lämna över ett ärende till regeringens prövning om ärendet har principiell betydelse eller annars är av särskild vikt (1 a § andra stycket krigsmateriel-lagen). Ärenden som är av principiell betydelse eller större vikt överlämnas

till regeringen för beslut eftersom de riktlinjer som finns inte alltid ger tillräcklig vägledning.

Det framgår av propositionen att regeringen har prövat ett förslag om att de utrikespolitiska kriterier som gäller demokratisk status, mänskliga rättigheter och väpnad konflikt ska tas in i lagen i klarläggande och informativt syfte. Enligt detta förslag ska det vid tillståndsprövningen av utförelse och annan utlandssamverkan fästas särskilt avseende vid den mottagande statens demokratiska status, statens respekt för mänskliga fri- och rättigheter och om staten befinner sig i en väpnad konflikt eller riskerar att hamna i en sådan. Utskottet delar regeringens uppfattning att det finns goda skäl att behålla den nuvarande strukturen på ramverket där krigsmateriellagen anger den allmänna inriktningen, medan de mer specifika kriterierna som ska beaktas vid prövningen läggs fast i praxis och i regeringens riktlinjer. En lagreglering enligt förslaget skulle enligt utskottets uppfattning förändra ramverkets struktur på ett sätt som inte stämmer med de utgångspunkter som bör gälla, särskilt vad som anförts om att ett beslut om huruvida tillstånd ska beviljas eller inte bör utgå från ett politiskt ställningstagande och inte utgöra en juridisk normtillämpning.

Utskottet instämmer i vad regeringen har anført om behovet av att ha en bred parlamentarisk enighet om kriterierna för tillståndsprövningen. Utskottet anser även att tillståndsprövningen bör präglas av långsiktighet och att de grundläggande principerna för bedömningen bör ligga fast över tid. Utskottet vill påminna om att den struktur som beskrivs ovan med övergripande ramlagstiftning och tillståndsprövning utifrån politiska avvägningar, inte innebär ett avsteg från den grundläggande ordningen att regeringen ytterst är ansvarig inför riksdagen och att regeringen behöver stöd från riksdagen för sin politik.

Utskottet ser det som betydelsefullt att principerna för tillståndsprövning moderniseras, att nya samlade riktlinjer ges över vilka nationella kriterier som bör gälla vid tillståndsprövningen och att det införs en mer heltäckande kontroll av krigsmateriel – förändringar som speglar utvecklingen inom de säkerhets- och försvarspolitiska områdena. Sammanfattningsvis anser utskottet att förslaget till lag om ändring i krigsmateriellagen bör få den lydelse som regeringen föreslår. Utskottet tillstyrker därför regeringens förslag och står bakom regeringens bedömningar.

Med detta förslår utskottet att riksdagen antar de lagförslag som läggs fram i propositionen och avslår motion 2017/18:3923 om ändring av krigsmateriellagen.

Riktlinjerna m.m.

Utskottets förslag i korthet

Riksdagen avslår motionsförslag om riktlinjerna m.m.

Jämför reservation 1 (SD) och 2 (V) samt det särskilda yttrandet (KD).

Den mottagande statens demokratiska status

Propositionen

Regeringen föreslår att den mottagande statens demokratiska status ska vara ett centralt kriterium i den helhetsbedömning som görs vid prövningen av tillstånd till utförelse av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel. Bedömningen bör göras utifrån förekomsten av demokratiska institutioner, möjligheten till en fri åsiktsbildning och statens respekt för grundläggande demokratiska principer.

Ifall det förekommer grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för tillstånd till utförelse av krigsmateriel eller till annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel. Detta bör komma till uttryck i riktlinjerna.

Motionerna

I motion 2017/18:2680 anför Carina Ohlsson m.fl. (S) att grava brister i den demokratiska statusen i det mottagande landet måste vara ett hinder för svensk vapenexport. Enligt kommittémotion 2017/18:3239 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 36 bör Sverige ha en strikt exportkontrollagstiftning med noggrann kontroll och uppföljning. Ett demokratikriterium ska införas som innebär att grava brister i den demokratiska statusen utgör hinder för export av svenska vapen, och export till diktaturer ska försvåras. Kontrollen ska ske i enlighet med gällande lagstiftning, rådande riktlinjer och internationella överenskommelser. I kommittémotion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 1 föreslås ett tillkännagivande om att ett ovillkorligt förbud mot vapenexport till diktaturer med följande lydelse införs i riktlinjerna: ”Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det ett ovillkorligt hinder för beviljande av tillstånd.” Enligt motionens yrkande 8 bör riksdagen slå fast att beviljande av krigsmaterielexport till och utlandssamverkan med en stat som har grava brister i sin demokratiska status kan ses som en legitimering av eller politiskt stöd till den sittande regimen.

Utskottets ställningstagande

Utskottet instämmer med regeringen i att helhetsbedömningen utgör det viktigaste inslaget i det svenska regelverket för kontroll av krigsmateriel. För att helhetsbedömningen ska mynna ut i en balanserad avvägning mellan olika

motstående intressen är det viktigt att alla centrala element som är av betydelse beaktas.

Som regeringen konstaterar har strävandet efter att främja demokrati, mänskliga rättigheter och en hållbar utveckling blivit en allt viktigare del av Sveriges utrikespolitik. Denna utveckling har inneburit en väsentlig förändring i inriktningen av utrikespolitiken sedan den nuvarande krigsmateriellagen trädde i kraft i början av 1990-talet. Samtidigt har en större andel av världens länder rört sig i en demokratisk riktning.

Mot bakgrund av den förändrade svenska utrikespolitiken och den allt viktigare roll som främjandet av demokrati spelar i dag är det naturligt att inte bara den mottagande statens respekt för mänskliga rättigheter utan även i vilken mån staten förverkligar demokratiska principer ska beaktas inom ramen för den helhetsbedömning som görs vid prövningen av utförelse av och annan utlandssamverkan om krigsmateriel.

Som regeringen anför finns det en positiv koppling mellan graden av demokrati och respekten för mänskliga rättigheter i ett land, liksom mellan graden av demokrati och ett lands förmåga att hantera risker för väpnade konflikter och inre oroligheter. Förmågan att säkra långsiktig stabilitet utgör en ytterligare anledning att beakta graden av demokrati i den mottagande staten inom ramen för prövningen enligt krigsmateriellagen. Utskottet delar regeringens bedömning att det ska införas ett demokratikriterium i riktlinjerna.

Utskottet anser liksom regeringen att det är en central uppgift för exportkontrollpolitiken att se till att vår export fortlöpande står i samklang med vår bredare säkerhets-, försvars- och utrikespolitik. Bedömningen av den mottagande statens demokratiska status bör göras utifrån förekomsten av demokratiska institutioner, möjligheten till en fri åsiktsbildning och statens respekt för grundläggande demokratiska principer.

Utifrån den föreslagna avgränsningen av ett demokratikriterium, bör den praktiska tillståndsprövningen främst handla om att identifiera påtagliga brister i detta avseende. Utskottet anser i likhet med regeringen att brister i den demokratiska statusen bör tillmätas stor betydelse vid tillståndsprövningen. I de fall där det föreligger grava brister i demokratisk status i den mottagande staten kan det inte anses vara i samklang med Sveriges utrikespolitik att samverka på krigsmaterielområdet med den staten. Detta bör komma till uttryck i riktlinjerna genom att det anges att sådana förhållanden utgör hinder för tillstånd. Det är emellertid inte möjligt att uppställa enkla och tydliga kriterier för när ett land kan anses utgöra en demokrati och dra en bestämd gräns mellan demokratiska och icke-demokratiska länder i den praktiska tillämpningen. Som anförts bör det också beaktas att det finns en nära koppling mellan den mottagande statens demokratiska status och landets respekt för mänskliga rättigheter. Det är också liknande skäl som ligger bakom att dessa faktorer bör utgöra en del av prövningen i ett tillståndsärende. Övervägande skäl talar med andra ord för att behandla dessa aspekter på ett likartat sätt. Respekten för mänskliga rättigheter beaktas i dag inom ramen för den helhetsbedömning som görs i ett tillståndsärende, och utskottet delar

regeringens uppfattning att detta bör gälla även i fortsättningen. Utskottet anser att detsamma bör gälla i fråga om demokratisk status. En prövning av den demokratiska statusen kommer därmed att i viktiga avseenden komplettera den prövning som i dag görs av den mottagande statens respekt för mänskliga rättigheter. På så sätt ökar förutsättningarna för en samlad bedömning av de mål som särskilt lyfts fram i utrikespolitiken. Utskottet instämmer i att det inte är nödvändigt eller lämpligt att ett sådant kriterium utformas som ett ovillkorligt hinder för att uppnå det övergripande syftet.

Utifrån att tillståndsprövningen avgörs utifrån en helhetsbedömning bör en mottagande stat enligt utskottet inte kunna dra några bestämda slutsatser om de bakomliggande bedömningarna i den svenska tillståndsprövningen utifrån ett positivt eller negativt utfall i ett tillståndsärende.

Med det som nu anförts anser utskottet att motionerna 2017/18:2680 och 2017/18:3239 yrkande 36 i huvudsak kan anses tillgodosedda, och motionerna avstyrks. Utskottet avstyrker med det anförda även motion 2017/18:3920 yrkandena 1 och 8.

Skärpt kriterium om mänskliga rättigheter

Propositionen

Respekt för mänskliga rättigheter bör även i fortsättningen vara ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter utgör det hinder för tillstånd till utförelse av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan som avser krigsmateriel. Detta bör komma till uttryck i riktlinjerna.

Respekten för den internationella humanitära rätten beaktas redan inom ramen för nuvarande regelverk. Det finns därför inget behov av ett nytt särskilt kriterium i detta avseende.

Ju sämre den demokratiska statusen är desto mindre utrymme finns för att tillstånd beviljas. Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det hinder för att bevilja tillstånd.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:575 anför Birgitta Ohlsson m.fl. (L) att tillägget om en skärpt krigsmateriellag för länder som befinner sig i eller löper risk att hamna i en väpnad konflikt inte bör ingå i propositionen om en ny krigsmateriellagstiftning. Sverige borde vara mer öppet för export av krigsmateriel till stater som kämpar mot auktoritära krafter, stater som behöver stöd för att upprätthålla internationell rätt.

I kommittémotion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 2 anför motionärerna att beskrivningarna av respekt för mänskliga rättigheter som ligger till grund för bedömning av tillstånd bör inkludera kvinnors rättigheter så som de beskrivs i FN:s och Europarådets uppräknningar

över allvarliga brott mot mänskliga rättigheter. Enligt motionens yrkande 4 bör ett kriterium som innebär ett ovillkorligt hinder för export av krigsmateriel till eller utlandssamverkan med stater som inte respekterar den humanitära rätten införas i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan. Enligt motionens yrkande 7 bör orden ”med annan stat” strykas i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan, och detta bör gälla all form av krigsmateriel. Härigenom kan riktlinjerna enligt motionärerna omfatta en konflikt som folkrättsligt inte är en konflikt mellan stater.

Utskottets ställningstagande

Enligt de nuvarande riktlinjerna bör tillstånd till utlandssamverkan inte ges om det förekommer omfattande och grova kränkningar av mänskliga rättigheter i den mottagande staten. Utskottet instämmer med regeringen i att riktlinjerna bör formuleras om så att i de fall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter ska det utgöra hinder för att bevilja tillstånd.

Som regeringen anför kan kränkningar av mänskliga rättigheter avse såväl medborgerliga och politiska, som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Mänskliga rättigheter är i grunden universella och odelbara. Alla typer av kränkningar bör kunna vägas in i den helhetsbedömning som görs vid en tillståndsprövning.

Utrikesutskottets uppfattning är att de mänskliga rättigheterna är universella, odelbara och ömsesidigt samverkande (bet. 2016/17:UU15). Detta innebär att de mänskliga rättigheterna gäller lika för alla människor och ska tolkas på samma sätt i alla länder oavsett tradition eller kultur (universalitet) och att de medborgerliga, politiska, ekonomiska och sociala rättigheterna är lika viktiga och förstärker varandra (odelbara och ömsesidigt samverkande). Eftersom alla mänskliga rättigheter har samma värde kan stater inte sälla bland sina folkrättsliga åtaganden, och ingen regering kan hävda särskilda förhållanden som tradition, kultur eller religion som ursäkt för att kränka de mänskliga rättigheterna. Utskottet har uttalat (bet. 2014/15:UU15) att jämställdhet och starkt respekt för kvinnors rättigheter är en förutsättning för hållbar utveckling, demokrati, fred och säkerhet. Kvinnors rättigheter är universella och kan inte åsidosättas. Sveriges utrikes- och biståndspolitik ska enligt utskottet även framöver genomsyras av en tydlig ambition att verka för jämställdhet och kvinnors rättigheter i alla dess dimensioner.

Enligt den föreslagna lydelsen av krigsmaterielagen får tillstånd för utförsel av krigsmateriel inte beviljas om det strider mot Sveriges internationella förpliktelser.

Som regeringen anför är den sammantagna innebörden av artikel 2 i EU:s gemensamma ståndpunkt och artikel 7 i FN:s vapenhandelsfördrag att en utförsel inte kan komma i fråga om det finns en uppenbar risk eller en övervägande risk för att den materiel som ska exporteras kan komma att användas för eller bidra till allvarliga övergrepp mot mänskliga rättigheter eller

mot internationell humanitär rätt eller för att begå eller underlätta allvarliga könsrelaterade våldshandlingar eller allvarliga våldshandlingar mot kvinnor och barn. Om det finns en sådan risk i fråga om materielens användning föreligger ett ovillkorligt hinder mot att Inspektionen för strategiska produkter eller regeringen lämnar tillstånd till utförsel. Det följer av att EU:s gemensamma ståndpunkt och FN:s vapenhandelsfördrag utgör bindande internationella förpliktelser för Sverige.

Export av krigsmateriel bör enligt nuvarande riktlinjer för utförsel av krigsmateriel inte ske till en stat som befinner sig i en väpnad konflikt med en annan stat, till en stat som är invecklad i en internationell konflikt som kan leda till en väpnad konflikt eller till en stat som har inre väpnade oroligheter. Detta hinder åger sin motsvarighet i såväl FN:s vapenhandelsfördrag som EU:s gemensamma ståndpunkt om vapenexport. Sverige är därmed folkrättsligt bundet av att inte tillåta utförsel av krigsmateriel eller utlandssamverkan som skulle stå i strid med den internationella humanitära rätten. De svenska riktlinjerna tar sikte på att undvika situationer där humanitär rätten över huvud taget blir tillämplig. För det fall denna intention skulle misslyckas anger riktlinjerna att ett beviljat tillstånd bör återkallas om den mottagande staten hamnar i väpnad konflikt. Endast om det är förenligt med de folkrättsliga reglerna och med principerna och målen för Sveriges utrikespolitik skulle Sverige kunna avstå från att återkalla ett tillstånd. Med hänsyn till att Sverige traditionellt visar stark restriktivitet när det gäller export till länder som befinner sig i väpnad konflikt, som kan befaras hamna i väpnad konflikt eller som har inre väpnade oroligheter ser utskottet i likhet med regeringen ingen anledning att införa ett separat humanitärt kriterium.

Regeringen föreslår således inget nytt kriterium om humanitär rätt eller om hur väpnad konflikt eller risk för väpnad konflikt i mottagande stat ska bedömas. Eftersom respekt för den internationella humanitära rätten redan beaktas inom ramen för nuvarande regelverk, så ser utskottet liksom regeringen inget behov av ett nytt särskilt kriterium i detta avseende.

Utskottet anser mot bakgrund av det ovan anförda att det inte finns skäl att bifalla motionerna 2017/18:575 och 2017/18:3920 yrkandena 2, 4 och 7. Motionsyrkandena avstyrks.

Beaktande av en rättvis och hållbar utveckling

Propositionen

Regeringen föreslår att det särskilt ska beaktas vid prövningen av ett tillståndsärende om utförseln eller utlandssamverkan skulle motverka en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet.

Motionerna

I partimotion 2017/18:555 yrkande 9 anför Jonas Sjöstedt m.fl. (V) att regeringen i sitt exportfrämjande arbete bör säkerställa att den svenska

krigsmaterielexporten är samstämmig med Sveriges politik för global utveckling och att den inte motverkar en hållbar utveckling. Enligt kommittémotion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 3 bör tillstånd för export av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan ges endast om det bedöms vara i linje med Sveriges politik för global utveckling. I motionens yrkande 5 anförs att risken för korruption bör vägas in i bedömningen av tillstånd för export av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan. I kommittémotion 2017/18:3926 yrkande 1 anför Markus Wiechel m.fl. (SD) att det inte ska införas ett PGU-kriterium som hinder i riktlinjerna för krigsmaterielexport (PGU – politiken för global utveckling). Motionärerna anser att det bör vara mottagarlandet som bedömer vad de behöver och har råd med.

Utskottets ställningstagande

Vid riksdagsbehandlingen av regeringens skrivelse 2015/16:182 Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 konstaterade utskottet att regeringen strävar efter att undvika effekter av den svenska krigsmaterielpolitiken som är negativa för ansträngningarna att bidra till en rättvis och hållbar utveckling (bet. 2016/17:UU5). Genom att hållbarhetsaspekten ingår i helhetsbedömningen skapas enligt den nu aktuella propositionen förutsättningar för en friare prövning utifrån de mål som ställs upp inom politiken för global utveckling och de globala hållbarhetsmålen. Det centrala bör enligt utskottet vara att tillståndsprövningen beaktar om en tilltänkt export skulle motverka eller hindra en rättvis och hållbar utveckling i den mottagande staten. Utskottet har tidigare uttalat att det är angeläget att svensk vapenexport inte motverkar arbetet för att nå målet om en rättvis och hållbar global utveckling, inte heller målet för utvecklingsarbetet att bidra till att skapa förutsättningar för fattiga människor att förbättra sina levnadsvillkor (bet. 2003/04:UU3).

Handel har en central plats i den svenska politiken för global utveckling och i det internationella samstämmighetsarbetet. Utskottet har tidigare framhållit betydelsen av ett hållbart företagande (bet. 2016/17:UU5). Hållbart företagande omfattar bedömningsgrunder som mänskliga rättigheter, anständiga arbetsvillkor, hänsyn till miljö och klimat och antikorrupcion. Krigsmaterielmarknaden är en marknad där det kan finnas risk för korruption. När det gäller korruption som en faktor i tillståndsprövningen vill utskottet framhålla att utskottet tar avstånd från varje form av korruption i internationella affärstransaktioner och konstaterar att bestickning är förbjudet enligt svensk lag (bet. 2013/14:UU11). Utskottet vill framhålla betydelsen av att företag följer principerna i FN:s Global Compact som handlar om mänskliga rättigheter, arbetsrätt, miljö och antikorrupcion och tillämpar OECD:s riktlinjer för multinationella företag. Utskottet fäster stor vikt vid dessa frågor och vill påminna om att utskottet i betänkande om riksrevisionens rapport om exportkontroll av krigsmateriel (bet. 2017/18:UU3) uttalat att

utskottet utgår ifrån att regeringen fortsätter att följa upp hur Inspektionen för strategiska produkter arbetar med antikorrupsionsfrågor.

Krigsmaterielexportöversynskommittén anför i utredningsbetänkandet Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72 s. 102) att en av flera frågor som kommittén har uppmärksammat under utredningsarbetet och som det kan finnas skäl för regeringen att närmare belysa är om förekomsten av eller risken för korruption bör vägas in i tillståndsbedömningen i vidare mån än som sker.

Utskottet instämmer i regeringens bedömning att främjande av en hållbar och rättvis global utveckling är en viktig del av Sveriges utrikespolitik och att hållbarhetsperspektivet bör beaktas i den svenska exportkontrollen av krigsmateriel i större utsträckning än det gör i dag. Mot bakgrund av det anförda avstyrker utrikesutskottet motionsyrkandena 2017/18:555 yrkande 9, 2017/18:3920 yrkandena 3 och 5 och motion 2017/18:3926 yrkande 1.

Följdleveranser

Propositionen

Om det inte finns ett ovillkorligt hinder bör det finnas en presumtion för att tillstånd ska ges till utförsel av reservdelar till krigsmateriel som tidigare har exporterats eller överförts med tillstånd. Detsamma bör gälla beträffande leveranser av speciell ammunition till krigsmateriel som har levererats tidigare och andra leveranser som har ett direkt samband med krigsmateriel som har levererats tidigare. Följdleveranser bör enligt regeringen även fortsättningsvis bedömas från fall till fall enligt de angivna förutsättningarna.

Exportkontrollrådet bör höras i ärenden där en bedömning behövs av om en utförsel ska ses som en följdleverans och tidigare praxis inte ger tillräcklig vägledning. Rådet bör även höras om situationen i den mottagande staten har försämrats avsevärt i ljuset av att leveranser tidigare har beviljats och den presumtion som råder för följdleveranser.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 9 anføres att all export av krigsmateriel bör prövas enligt riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan. Enligt kommittémotion 2017/18:3926 yrkande 2 av Markus Wiechel m.fl. (SD) bör presumtionen för följdleveranser inte ändras.

Försvarsutskottets yttrande

Försvarsutskottet påtalar vikten av att leverantörerna kan ingå långsiktiga utfästelser om följdleveranser för att därigenom skapa förutsättningar att uppnå den leveranssäkerhet som varje anskaffande försvarsmakt är i behov av. Försvarsutskottet ställer sig därmed positivt till regeringens förslag om att

följdleveranser även fortsättningsvis bör bedömas från fall till fall enligt förutsättningarna som anges i propositionen.

Utskottets ställningstagande

Långsiktig leveranssäkerhet åstadkoms i allmänhet genom både utfästelser från leverantören och någon form av utfästelse från leverantörslandet. För att svensk försvarsindustri ska komma i fråga vid utländska försvarsupphandlingar är det viktigt att statsmakterna gör troligt att mottagarens behov av långsiktiga relationer med sin leverantör kan uppfyllas. Sedan 1971 har det enligt regeringens riktlinjer funnits en positiv presumtion för tillstånd när det gäller s.k. följdleveranser, men det har inte funnits någon ovillkorlig garanti. Avgörande för om frågan om följdleveransaspekten behöver beaktas i ett utförelseärende är inte bara den ursprungliga leveransen och den aktuella materielens art utan även hur andra omständigheter värderas inom ramen för en helhetsbedömning.

Utskottet instämmer i försvarsutskottets bedömning att långsiktiga utfästelser behövs för att svensk försvarsindustri ska kunna komma i fråga vid långsiktiga försvarsupphandlingar.

Utskottet delar regeringens bedömning att tolkningen av begreppet följdleverans bör vara restriktiv för att legitimera en fortsatt positiv presumtion för följdleveranser. Exportkontrollrådet har här en uppgift att vid uttolkningen av följdleveransbegreppet säkerställa att tillståndsgivningen fortlöpande står i samklang med svensk försvars-, säkerhets- och utrikespolitik samt att den sker på ett enhetligt sätt.

Utskottet ställer sig bakom regeringens förslag till precisering av följdleveransbegreppet. Följdleveranser bör som regeringen föreslår omfatta reservdelar till tidigare levererad krigsmateriel, speciell ammunition till tidigare levererad krigsmateriel samt andra leveranser som har ett direkt samband med tidigare beviljade tillstånd. I dag gäller att tillstånd för följdleveranser endast kan komma i fråga i de fall då det finns ett tidigare tillstånd i botten. Som regeringen anför är det angeläget att detta ska gälla även framöver.

Enligt regeringens förslag ska förändringarna inte få retroaktiv verkan. Utskottet anser att detta ligger väl i linje med de skäl som regeringen anför för principen om följdleveranser, nämligen en strävan efter balans mellan de mottagande ländernas berättigade förväntningar på leveranssäkerhet och det svenska intresset av att vidmakthålla en strikt exportkontroll. Nuvarande ordning bör därför fortsatt tillämpas vid prövningen av följdleveranser avseende export som redan har godkänts. De skärpningar som regeringen bedömer bör göras förväntas därmed få sin största påverkan först på längre sikt. De antas inte heller påtagligt påverka exporten till den grupp av mottagarländer med stabilt goda utrikes- och inrikespolitiska förhållanden till vilken merparten av den svenska krigsmaterielexporten går.

Med hänsyn till det ovan anförda avstyrker utrikesutskottet motionerna 2017/18:3920 yrkande 9 och 2017/18:3926 yrkande 2.

Internationell samverkan på försvarsmaterielområdet

Propositionen

Förutsättningarna för att Sverige ska delta i internationella försvarsmaterielsamarbeten även i fortsättningen bör säkras inom ramen för en nyanserad helhetsbedömning i det enskilda fallet. Kontroll bör utövas i fler situationer än de nuvarande riktlinjerna ger uttryck för.

Deltagande i internationella materielsamarbeten på försvarsområdet är av väsentlig försvars- och säkerhetspolitisk betydelse. Samarbetet med de nordiska länderna och de länder som är parter i sexnationersavtalet, liksom samarbetet inom EU samt med USA och vissa andra etablerade samarbetsländer, bedöms vara av störst intresse.

När det gäller avtal med en utländsk part om gemensam utveckling eller tillverkning av krigsmateriel bör tillståndsbedömningen utgå från de grundläggande bedömningar som gäller för utlandssamverkan.

Liksom tidigare bör, när det gäller mer omfattande och för Sverige viktigare utlandssamverkan på krigsmaterielområdet, en regeringsöverenskommelse träffas mellan Sverige och samverkanslandet. Innan överenskommelser av detta slag ingås bör Utrikesnämnden höras.

Motionen

I kommittémotion 2017/18:3920 yrkande 6 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkas tillkännagivande om att följande stycke bör strykas ur riktlinjerna:

Utrikespolitiska hinder finns inte i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna, länderna inom Europeiska unionen eller de traditionellt alliansfria staterna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik.

Utskottets ställningstagande

Som regeringen anför ger deltagandet i internationella materielsamarbeten under rätt förutsättningar Sverige en betydande utväxling i form av teknisk kompetens. Genom internationella försvarsindustriella samarbeten får Sverige möjlighet att behålla en inhemsk teknisk och industriell bas inom ett begränsat antal prioriterade områden på ett sätt som inte skulle ha varit ekonomiskt eller tekniskt möjligt enbart på nationell grund. Därutöver bidrar internationellt materielsamarbete till att ytterligare förstärka den försvars- och säkerhetspolitiska relationen. Sådana samarbeten har därigenom blivit centrala för Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska inriktning på försvarsmaterielområdet.

Vid tillståndsprövning inför eventuella internationella samarbeten för att utveckla eller producera krigsmateriel bör Sverige fortsätta att tillämpa samma grundläggande principer som gäller bl.a. för utförsel av krigsmateriel. Det innebär att även de skärpningar som föreslås för bl.a. demokratisk status och respekt för mänskliga rättigheter ska vägas in i framtida prövningar av motparten och av samarbetet.

Utskottet har tidigare uttalat (bet. 2015/16:UU19) att det ligger i Sveriges säkerhetspolitiska intresse att värna om ett långsiktigt och kontinuerligt samarbete i materielfrågor med ett antal traditionella samarbetsländer. Samarbeten kring multilaterala ramverk ger förbättrat resursutnyttjande ur ett europeiskt perspektiv och en mer harmoniserad och förbättrad europeisk och transatlantisk samverkansförmåga. Utskottet anförde att deltagande i bilaterala och multilaterala materielsamarbeten tydligt bör bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga på ett kostnadseffektivt sätt.

Som regeringen anför bör det för redan godkända och etablerade samarbeten även fortsättningsvis råda en presumtion för att tillstånd ska beviljas för utförsel till samarbetslandet av materiel och teknik som omfattas av samarbetet, så länge som det inte uppkommer ett ovillkorligt hinder.

Enligt regeringens bedömning i de riktlinjer som redovisas i propositionen finns det inte några utrikespolitiska hinder i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna, länderna inom Europeiska unionen eller de traditionellt alliansfria staterna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik.

Utskottet gör samma bedömning som regeringen och avstyrker därmed motion 2017/18:3920 yrkande 6.

Ökad öppenhet och transparens

Propositionen

Regeringen bör i fortsättningen utse suppleanter till ledamöterna i Exportkontrollrådet för att möjliggöra för ledamöterna att diskutera även sekretessbelagda frågor med en partikamrat.

Den årliga skrivelsen till riksdagen bör utvecklas i syfte att ge en så fullständig bild av bl.a. tillståndsprövningen och den svenska exporten som möjligt.

Utöver det samråd som redan sker i dag i enskilda exportkontrollfrågor bör regeringen någon eller några gånger per år samlat lämna en redogörelse för utvecklingen och viktigare beslut på exportkontrollområdet till Utrikesnämnden.

Motionerna

I kommittémotion 2017/18:3775 yrkande 21 framhåller Kerstin Lundgren m.fl. (C) i fråga om skärpt exportkontroll vikten av transparens och öppenhet

när det gäller krigsmaterielexport. I kommittémotion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 10 anförs att riksdagspartierna själva bör få besluta om vilka ledamöter som ska representera dem i Exportkontrollrådet. Vidare bör alla ledamöters ställningstaganden i Exportkontrollrådet offentliggöras så länge dessa uppgifter inte strider mot sekretessreglerna (yrkande 11).

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis redovisa att det framgår av propositionen att Krigsmaterielexportkommittén ansett att regeringen bör utarbeta ett dokument som sammanför de nationella riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan med de internationella förpliktelseerna som Sverige har på exportkontrollområdet. Även Riksrevisionen anför i en nyligen presenterad granskningsrapport att en uppdatering av riktlinjerna är nödvändig för att de ska fungera som vägledning och att det bör tydliggöras hur de olika regelverken förhåller sig till varandra och hur olika begrepp ska tolkas (RiR 2017:2 Exportkontrollen av krigsmateriel). Utrikesutskottet uttalade i november 2017 (bet. 2017/18:UU3) att en vägledning i ett sammanfattande dokument skulle skapa större transparens och överskådlighet i exportkontrollregelverket och tydliggöra den svenska exportkontrollpolitiken för krigsmateriel.

Genom ett beslut den 19 oktober 2017 gav regeringen en utredare i uppdrag att undersöka förutsättningarna för sammanslagna riktlinjer. Utredaren ska redovisa sitt uppdrag senast den 28 februari 2018.

Utskottet anser liksom regeringen att det är av stor vikt att det finns en bred samsyn i riksdagen för den exportkontrollpolitik som regeringen för när det gäller krigsmateriel och att det även finns en bred förståelse och acceptans för den förda politiken hos allmänheten. För att uppnå detta behöver det finnas en viss öppenhet och transparens. Vikten av förankring blir än tydligare om man beaktar den intressekonflikt som kan finnas mellan säkerhetsaspekter och försvarspolitiska aspekter å ena sidan och utrikespolitiska aspekter å andra sidan. Genom ett parlamentariskt deltagande i beslutsprocessen skapas förutsättningar för kontinuitet och långsiktighet i exportkontrollpolitiken när det gäller krigsmateriel. Genom en ökad öppenhet förbättras också möjligheterna till politisk delaktighet och ansvarsutkrävande.

I propositionen redovisas ett antal förslag som syftar till att öka öppenheten och transparensen gällande exportkontrollen samtidigt som de sekretesshänsyn beaktas som måste tas enligt gällande regelverk.

Exportkontrollrådet är ett parlamentariskt sammansatt rådgivande organ för exportkontrollfrågor som har till syfte att öka insynen och samrådet i krigsmaterielexportfrågor samt tillföra Inspektionen för strategiska produkter sakkunskap och kontinuerlig utblick i utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska frågor. Samråden ger förutsättningar för en bred politisk förankring av exportkontrollpolitiken och kontinuitet i den politik som förs. Vid en

internationell jämförelse är det unikt för Sverige att företrädare för de politiska partierna i förväg får tillfälle att diskutera tänkbara exportaffärer.

Enligt offentlighets- och sekretesslagen (2009:400) är ledamöterna i Exportkontrollrådet bundna av handlingssekretess och tystnadsplikt på samma sätt som tjänstemännen på Inspektionen för strategiska produkter. Diskussionerna i rådet är inte offentliga då de frågor som behandlas i rådet till stora delar omfattas av utrikes- eller försvarssekretess (15 kap. 1 och 2 §§) eller sekretess till skydd för enskilda affärs- eller driftförhållanden, uppfinningar eller forskningsresultat (kommersiell sekretess, 30 kap. 23 §).

Samtidigt som det finns en strävan mot öppenhet och transparens måste det självfallet beaktas att exportkontrollen av krigsmateriel omfattar information som till stora delar är sekretessbelagd av utrikesskäl, försvarsskäl eller kommersiella skäl. I vilken utsträckning en uppgift är föremål för sekretess får bedömas från fall till fall utifrån bestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen.

Att det föreligger sekretess medför att det kan ske ett öppet meningsutbyte i Exportkontrollrådet. Om uppgifterna blev offentliga, skulle det riskera att få till följd att man i föredragningar och överläggningar avstår från att ta upp relevanta omständigheter för prövningen, t.ex. av det skälet att ett offentliggörande skulle skada Sveriges utrikesförbindelser. Frågan om i vilken utsträckning en enskild ledamot kan offentliggöra en uppgift som han eller hon har fått del av inom ramen för sitt uppdrag i Exportkontrollrådet får avgöras från fall till fall i enlighet med reglerna i offentlighets- och sekretesslagen.

Ledamöterna i Exportkontrollrådet utses av regeringen efter förslag från de partier som är företrädna i Utrikesnämnden. Utskottet är positivt till förslaget att suppleanter bör utses i Exportkontrollrådet. Suppleanter kommer ge möjlighet för de ledamöter som ensamma representerar sitt parti att kunna diskutera ärendena med en annan partimedlem. Suppleanterna förbättrar även möjligheterna för alla partier i riksdagen att vara representerade vid Exportkontrollrådets sammanträden. Suppleanterna bör på samma sätt som de ordinarie ledamöterna nomineras av partierna och utses av regeringen.

Utskottet anser att den föreslagna ordningen säkerställer en parlamentarisk insyn. Utskottet finner med denna redogörelse att syftet med motion 2017/18:3775 yrkande 21 i allt väsentligt bör anses vara tillgodosett. Utskottet föreslår mot den redovisade bakgrunden att motionerna 2017/18:3775 yrkande 21 och 2017/18:3920 yrkandena 10 och 11 avstyrks.

Sanktioner m.m.

Propositionen

Nuvarande sanktionssystem är till största delen straffrättsligt och återfinns i huvudsak i 24–30 §§ krigsmaterielagen och 18–23 §§ lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd. När det gäller olovlig utförelse på krigsmaterielområdet tillämpas lagen (2000:1225) om straff för smuggling.

När det gäller olika skyldigheter att lämna uppgifter till i huvudsak Inspektionen för strategiska produkter i dess egenskap av tillsynsmyndighet behöver det finnas sanktioner som avhåller från överträdelse, men det handlar inte om centrala bestämmelser för exportkontrollen. Regeringen föreslår att en administrativ sanktion, en sanktionsavgift, införs som ett lämpligt alternativ till straff i dessa fall.

Motionen

I motion 2017/18:3582 av Roger Haddad m.fl. (L) anförs att en analys bör göras av om krigsmateriellagen behöver förtydligas för att motverka olovlig utförelse av vapen. Krigsmateriellagen gör vissa hänvisningar till vapenlagen när det gäller införelse av vapen men inte när det gäller utförelse.

Utskottets ställningstagande

Som anförs i propositionen är nuvarande sanktionssystem till största delen straffrättsligt och återfinns i huvudsak i 24–30 §§ krigsmateriellagen och 18–23 §§ lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd (PDA-lagen). När det gäller olovlig utförelse på krigsmaterielområdet tillämpas lagen (2000:1225) om straff för smuggling. Krigsmateriellagen är vidare subsidiär till brottsbalken, vilket innebär att ansvar inte ska dömas enligt krigsmateriellagen om en gärning är belagd med straff enligt brottsbalken. Det straffrättsliga ansvaret enligt krigsmateriellagstiftningen åvilar fysiska personer, t.ex. en företrädare för ett bolag. Ansvaret omfattar såväl allvarliga gärningar, såsom olovlig utförelse och överträdelse av tillståndskrav, som mindre allvarliga förseelser, t.ex. att låta bli att lämna en viss uppgift till tillsynsmyndigheten i rätt tid.

Regeringen föreslår att straffsanktionen bör behållas vid överträdelse av bestämmelser som är av central betydelse för exportkontrollen där en överträdelse omedelbart kan få allvarliga följder, t.ex. vid olovlig utförelse av krigsmateriel.

Utskottet konstaterar sålunda att olovlig utförelse av krigsmateriel i dag är kriminaliserad genom lagen om straff för smuggling. Enligt inhämtade uppgifter vilar den svenska vapenlagstiftningen på den grunden att olovlig utförelse av vapen som utgör krigsmateriel bestraffas enligt smugglingslagens bestämmelser. Rättsliga möjligheter att utdöma straff för den typ av brottslighet som motionärerna vill motverka finns alltså redan. Utskottet avstyrker därmed motion 2017/18:3582.

Ikraftträdande m.m.

Propositionen

Den nya lagen föreslås träda i kraft den 15 april 2018.

Motionerna

I motion 2017/18:2604 anför Kent Härstedt (S) att samma regelverk bör gälla för både vapenexport och vapenimport. I motion 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkande 12 anföras att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över hur import av krigsmateriel ska ske i överensstämmelse med regelverket för export. Enligt motionens yrkande 13 bör det förändrade regelverket utvärderas tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts.

Utskottets ställningstagande

Utskottet vill inledningsvis framhålla att import av krigsmateriel styrs av det svenska försvarets behov, mål och tilldelade medel. Utskottet konstaterar att det inte finns något specifikt regelverk för import av krigsmateriel som det gör för krigsmaterielexporten. Samtidigt kan import av krigsmateriel omgärdas av liknande intressekonflikter mellan å ena sidan svenska säkerhets- och försvarspolitiska intressen och å andra sidan överensstämmelse med svensk utrikespolitik som exportkontrollpolitiken har.

Krigsmaterielexportöversynskommittén har i utredningsbetänkandet Skärpt exportkontroll av krigsmateriel (SOU 2015:72) konstaterat att det finns skäl för regeringen att närmare belysa frågan om svenska statens import av krigsmateriel ska omfattas av motsvarande kontroll som exporten.

Utskottet har tidigare i detta betänkande redovisat att frågan om svensk krigsmaterielexport granskas och redovisas genom årliga skrivelser till riksdagen m.m. Som regeringen har anfört bör den årliga skrivelsen till riksdagen utvecklas i syfte att ge en så fullständig bild som möjligt av bl.a. tillståndsprövningen och den svenska exporten. Utöver det samråd som redan sker i dag i enskilda exportkontrollfrågor föreslås vidare att regeringen någon eller några gånger per år lämnar en samlad redogörelse för utvecklingen och viktigare beslut på exportkontrollområdet till Utrikesnämnden.

Regelverket för exportkontroll har med tiden utvecklats och anpassats, och regeringen har det politiska ansvaret för utvecklingen på området. Utskottet förutsätter att regeringen kommer att följa tillämpningen av det förändrade regelverket.

Utskottet instämmer i att det kan finnas skäl att överväga behovet och möjligheten till att införa regler för import av krigsmateriel. Utskottet anser att motionerna 2017/18:2604 och 2017/18:3920 yrkandena 12 och 13 i huvudsak kan anses besvarade med vad som anförts. Utskottet tillstyrker regeringens förslag och avstyrker motionerna.

Reservationer

1. Riktlinjerna m.m., punkt 2 (SD)

av Markus Wiechel (SD) och Björn Söder (SD).

Förslag till riksdagsbeslut

Vi anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna
 2017/18:3239 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 36 och
 2017/18:3926 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2 samt
 avslår motionerna
 2017/18:555 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 9,
 2017/18:575 av Birgitta Ohlsson m.fl. (L),
 2017/18:2604 av Kent Härstedt (S),
 2017/18:2680 av Carina Ohlsson m.fl. (S),
 2017/18:3582 av Roger Haddad m.fl. (L) yrkande 8,
 2017/18:3775 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 21 och
 2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkandena 1–13.

Ställningstagande

Enligt det nya kriteriet för politik för global utveckling (PGU) ska Sverige bedöma vad som är bäst för mottagarlandet. Har mottagarlandet råd med krigsmateriel eller är livsmedel, skolböcker eller något annat viktigare? Vi anser att det måste vara mottagarlandet som bedömer vad de behöver och har råd med. Om landets regim är aggressiv eller oseriös på något annat sätt så faller de ändå på demokratikriteriet och kriteriet om mänskliga rättigheter. Vi motsätter oss därför att ett PGU-kriterium införs. Enligt vår uppfattning kommer PGU-kriteriet att begränsa svensk krigsmaterielexport på ett oförutsägbart sätt och våra internationella partner riskerar att bryta kontakterna med Sverige.

Försvarsindustrin är beroende av sin export. Ett avgörande villkor är följdleveranserna. Det land som köper ett krigsmaterielsystem gör sig ofta beroende i decennier av ammunition, reservdelar och uppgraderingar. Därför finns det i dag en presumtion för följdleveranser som bara kan brytas av förändrade villkor för de ovillkorliga hindren, dvs. internationellt bindande överenskommelser, bindande sanktionsbeslut och folkrättsliga regler om neutrala stater under krig. Nu föreslås en liten glidning i bedömandet som det i och för sig är svårt att tolka. Vi anser att följdleveranserna inte behöver en

strängare bedömning. Andra försvarsmakter som köper materiel av oss har samma behov av försörjningstrygghet som vår egen försvarsmakt har. Vill vi sälja materielsystem så måste vi i alla normalfall också sälja ammunition, reservdelar och uppgraderingar till det vi har exporterat. Att stryka i listan över vad som ska betraktas som följdleveranser kommer att ge svensk industri ett dåligt rykte.

Krigsmaterielexportkommittén föreslog i sitt slutbetänkande (SOU 2015:72) bl.a. att reglerna för export till icke-demokratiska stater ska skärpas. Det var viktigt att en komplicerad fråga löstes i en bred politisk enighet. I juni 2017 enades regeringen och allianspartierna om en lagrådsremiss. Förslaget innebär att det nu införs ett nytt demokratikriterium som medför att ”grava brister i den demokratiska statusen” utgör hinder för export av svenska vapen, att export till diktaturer försvåras och att större hänsyn ska tas till kränkningar av mänskliga rättigheter vid beslut om export. Överenskommelsen är viktig för att skapa långsiktiga förutsättningar för industrin och tydliga regler för länder och företag som handlar med Sverige. Nu finns ett regelverk, och då är det också en tydlig signal till näringslivet att det fortfarande är möjligt att exportera vapen. Det är viktigt för materieförsörjningen till det svenska försvaret.

Vad vi nu anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

2. Riktlinjerna m.m., punkt 2 (V)

av Yasmine Posio Nilsson (V).

Förslag till riksdagsbeslut

Jag anser att förslaget till riksdagsbeslut under punkt 2 borde ha följande lydelse:

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i reservationen och tillkännager detta för regeringen.

Därmed bifaller riksdagen motionerna

2017/18:555 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V) yrkande 9 och

2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V) yrkandena 1–13 och avslår motionerna

2017/18:575 av Birgitta Ohlsson m.fl. (L),

2017/18:2604 av Kent Härstedt (S),

2017/18:2680 av Carina Ohlsson m.fl. (S),

2017/18:3239 av Karin Enström m.fl. (M) yrkande 36,

2017/18:3582 av Roger Haddad m.fl. (L) yrkande 8,

2017/18:3775 av Kerstin Lundgren m.fl. (C) yrkande 21 och

2017/18:3926 av Markus Wiechel m.fl. (SD) yrkandena 1 och 2.

Ställningstagande

Den mottagande statens demokratiska status

Vänsterpartiet anser att ett förbud mot vapenexport till diktaturer bör införas genom att orden ”ett ovillkorligt” läggs till före ”hinder” i riktlinjerna för utförelse och annan utlandssamverkan. Den nya lydelsen blir: Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det ett ovillkorligt hinder för beviljande av tillstånd.

Riksdagen bör enligt Vänsterpartiets uppfattning slå fast att det kan ses som en legitimering av eller politiskt stöd till den sittande regimen att bevilja krigsmaterielexport till en stat som har grava brister i sin demokratiska status.

Mänskliga rättigheter

Vänsterpartiet anser att det feministiska perspektivet saknas i den svenska politiken för export av krigsmateriel. I de uppräkningsavsnitt som enligt praxis ska uppfattas som allvarliga brott nämns inte brott mot kvinnors rättigheter. I både FN:s och Europarådets uppräkningsavsnitt av allvarliga brott mot mänskliga rättigheter finns flera brott mot kvinnor listade, både brott där staten direkt är involverad och där det handlar om straffrihet. Vänsterpartiet anser att de beskrivningar av respekt för mänskliga rättigheter som ligger till grund för bedömning av tillstånd bör inkludera kvinnors rättigheter så som de beskrivs i FN:s och Europarådets uppräkningsavsnitt av allvarliga brott mot mänskliga rättigheter.

Det nuvarande regelverket innebär enligt Vänsterpartiet inte ett stopp för export när det finns uppenbara risker för stöd till krigsförbrytelser. Vid prövning av tillstånd för utförelse och annan utlandssamverkan bör en analys göras av den potentiella mottagarens respekt för internationell humanitär rätt, och vid allvarliga brister bör ett ovillkorligt hinder föreligga. Vänsterpartiet anser därför att ett kriterium som innebär ett ovillkorligt hinder för export av krigsmateriel till eller utlandssamverkan med stater som inte respekterar den humanitära rätten bör införas i riktlinjerna för utförelse och annan utlandssamverkan.

Enligt nuvarande riktlinjer bör export av krigsmateriel inte beviljas till stater som befinner sig i krig, men riktlinjerna hindrar inte sådan export. Sverige har under lång tid exporterat vapen till stater som befinner sig i krig, t.ex. till Förenade Arabemiraten som deltar i den saudiskledda koalitionsbombningar i Jemen. När Inspektionen för strategiska produkter förklarar hur det kan vara förenligt med nuvarande regelverk hänvisar de till att den saudiskledda koalitionen slåss på samma sida som Jemens exilregering mot Houthirebellerna med stöd av Iran och att det folkrättsligt inte handlar om en konflikt mellan stater. Detta exempel pekar på ett tydligt behov av skärpta regler i detta avseende. Vänsterpartiet anser mot denna bakgrund att orden ”med annan stat” bör strykas i formuleringen om export till och annan

utlandssamverkan med länder i konflikt i riktlinjerna för utförelse och annan utlandssamverkan och att dessa riktlinjer bör gälla alla former av krigsmateriel.

Beaktande av en rättvis och hållbar utveckling

Vänsterpartiet anser att regeringen i sitt exportfrämjande arbete bör säkerställa att den svenska krigsmaterielexporten är samstämmig med Sveriges politik för global utveckling (PGU) och inte motverkar en hållbar utveckling. Det är den bärande principen bakom PGU att alla politikområden ska bidra till en rättvis och hållbar global utveckling där ett rättighetsperspektiv och de fattigas perspektiv sätts i centrum. Regelverket för export av krigsmateriel bör underordnas PGU. Regeringen bör återkomma med förslag på hur man ska hantera målkonflikter och hinder för att undvika att exporten av krigsmateriel hotar en rättvis och hållbar utveckling. Tillstånd för export av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan bör meddelas bara om det bedöms vara i linje med Sveriges PGU.

Sverige exporterar i dag krigsmateriel till länder i vilka korruptionen är utbredd. Vänsterpartiet anser att risken för korruption bör vägas in i bedömningen av tillstånd för export av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan.

Följdliveranser

I propositionen föreslås att följdliveransbegreppet preciseras men att den nuvarande definitionen fortfarande ska gälla för de följdliveranser som följer på export som har beviljats innan det nya regelverket trätt i kraft. Vänsterpartiet anser att all export bör prövas enligt regelverket och omfattas av kriteriet för mänskliga rättigheter och demokrati.

Internationell samverkan på försvarsmaterielområdet

Vänsterpartiet motsätter sig den text som innebär att det inte finns några utrikespolitiska hinder vad gäller samverkan med eller export till vissa grupper av länder. Det är otydligt vad formuleringarna egentligen avser och om de ska tolkas som att regelverket öppnar för en högre grad av demokratiska brister, kränkningar av mänskliga rättigheter eller deltagande i krig vid beviljande av export. Följande stycke bör därför strykas ur riktlinjerna:

Utrikespolitiska hinder finns inte i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna, länderna inom Europeiska unionen eller de traditionellt alliansfria staterna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik.

Ökad öppenhet och transparens

I propositionen föreslås att regeringen fortsättningsvis ska utse suppleanter till ledamöterna i Exportkontrollrådet. Regeringen föreslår att suppleanterna utses av regeringen på samma sätt som de ordinarie ledamöterna nomineras av partierna och utses av regeringen. Vänsterpartiet anser att riksdagspartierna

själva bör få besluta vilka ledamöter som ska representera dem i Exportkontrollrådet.

Vänsterpartiet anser vidare att alla ledamöters ställningstaganden i Exportkontrollrådet bör offentliggöras så länge dessa uppgifter inte strider mot sekretessreglerna. Det är bra och viktigt för öppenheten att de olika uppfattningar som kan finnas i ett beslutsärende också blir tillgängliga för allmänheten.

Ikraftträdande m.m.

Även om Vänsterpartiet menar att det svenska regelverket för tillståndsgivning i fråga om export av krigsmateriel har många brister och att regelverket är för tillåtande så finns det i vilket fall ett gediget och genomarbetat regelverk när det gäller export. Importen av krigsmateriel är desto sämre reglerad. Samtidigt innebär import både ett stöd till det exporterande landets krigsmaterielindustri och en legitimering av landets regim. Regeringen bör därför utreda hur krigsmateriel skulle kunna importeras i överensstämmelse med regelverket för export.

Det förändrade regelverket bör enligt Vänsterpartiets uppfattning utvärderas tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts.

Vad jag nu anfört bör riksdagen ställa sig bakom och tillkänna för regeringen.

Särskilt yttrande

Riktlinjerna m.m., punkt 2 (KD)

Sofia Damm (KD) anför:

Kristdemokraterna har sedan 2001 ett tydligt ställningstagande i partiets principprogram för att införa ett demokratikriterium i exportkontrollen av krigsmateriel. För Kristdemokraterna stod tre frågor i fokus under arbetet i processen i Krigsmaterielexportöversynskommittén (KEX-utredningen), nämligen demokratikriteriet, frågan om följdleveranser och frågan om ökad öppenhet och transparens vad gäller framför allt Exportkontrollrådets (EKR) arbete och ställningstaganden.

Det är vår övertygelse att mottagarlandets demokratiska status ska utgöra ett centralt villkor när export av krigsmateriel tillåts. Ju sämre den demokratiska statusen är, desto mindre utrymme bör finnas för att tillstånd ska beviljas. Om det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i mottagarens demokratiska status utgör det hinder för att bevilja tillstånd. Vid tillståndsprövningen ska också beaktas om exporten motverkar en hållbar utveckling i mottagarlandet.

Medför inte denna lagstiftning att demokratikriteriet därmed blir ett centralt hinder så kommer lagen att behöva göras om. Vidare är det vår uppfattning att begränsningen av följdleveranser bör vara skarpare. Ändras situationen i ett land på ett sådant sätt att den demokratiska statusen försämras, då behöver nya bedömningar göras av EKR avseende export av krigsmateriel till det landet. Den positiva presumtionen i fråga om följdleveranser riskerar att undergräva demokratikriteriet.

Kristdemokraterna menar att det behövs mer öppenhet och transparens. Det är bra att suppleanter tas in i EKR och att frågorna lyfts till Utrikesnämnden med jämna mellanrum. Men vi menar att EKR:s arbete behöver öppnas upp och att ledamöter efter en viss tid ska kunna berätta öppet om hur de ställt sig till export till vissa länder. Eftersom det offentliggörs till vilka länder Sverige exporterar kan det inte finnas några hinder för en sådan öppenhet. Först då kan medborgarna utkräva ansvar av dem som tagit besluten.

Propositionen och överenskommelsen är ett steg i rätt riktning, och i detta skede står vi bakom regeringens förslag i propositionen.

BILAGA 1

Förteckning över behandlade förslag

Propositionen

Proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel:

1. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel.
2. Riksdagen antar regeringens förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd.

Följdmotionerna

2017/18:3920 av Yasmine Posio Nilsson m.fl. (V):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att införa ett förbud mot vapenexport till diktaturer genom att lägga till orden ”ett ovillkorligt” före ”hinder” i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan så att den nya lydelsen blir ”Ifall det förekommer allvarliga och omfattande kränkningar av mänskliga rättigheter eller grava brister i den demokratiska statusen utgör det ett ovillkorligt hinder för beviljande av tillstånd”, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att beskrivningarna av respekt för mänskliga rättigheter som ligger till grund för bedömning av tillstånd bör inkludera kvinnors rättigheter så som de beskrivs i FN:s och Europarådets uppräknningar över allvarliga brott mot mänskliga rättigheter, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
3. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillstånd för export av krigsmateriel eller annan utlandssamverkan endast ska ges om det bedöms vara i linje med Sveriges politik för global utveckling och tillkännager detta för regeringen.
4. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att ett kriterium som innebär ett ovillkorligt hinder för export av krigsmateriel till eller utlandssamverkan med stater som inte respekterar den humanitära rätten bör införas i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
5. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att risken för korruption bör vägas in i bedömningen av tillstånd för export av

- krigsmateriel eller annan utlandssamverkan och tillkännager detta för regeringen.
6. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att följande stycke bör strykas ur riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan: ”Utrikespolitiska hinder finns inte i fråga om samverkan med eller export till de nordiska länderna, länderna inom Europeiska unionen eller de traditionellt alliansfria staterna i Europa. Samverkan med dessa länder får i princip anses stå i överensstämmelse med Sveriges utrikes- och säkerhetspolitik”, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 7. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att orden ”med annan stat” bör strykas i formuleringen om export till och annan utlandssamverkan med länder i konflikt i riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan och att dessa riktlinjer bör gälla all form av krigsmateriel, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksdagen bör slå fast att beviljande av krigsmaterielexport till och utlandssamverkan med en stat som har grava brister i sin demokratiska status kan ses som en legitimering av eller politiskt stöd till den sittande regimen och tillkännager detta för regeringen.
 9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att all export av krigsmateriel bör prövas enligt riktlinjerna för utförsel och annan utlandssamverkan och tillkännager detta för regeringen.
 10. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att riksdagspartierna själva bör få besluta om vilka ledamöter som ska representera dem i Exportkontrollrådet (EKR) och tillkännager detta för regeringen.
 11. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att alla ledamöters ställningstaganden i Exportkontrollrådet (EKR) bör offentliggöras så länge dessa uppgifter inte strider mot sekretessreglerna, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
 12. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör tillsätta en utredning för att se över hur import av krigsmateriel ska ske i överensstämmelse med regelverket för export och tillkännager detta för regeringen.
 13. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör göra en grundlig utvärdering av det förändrade regelverket tre år efter att det trätt i kraft för att se om det inneburit den skärpta exportkontroll av krigsmateriel som avsetts och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3923 av Carl Schlyter m.fl. (MP):

Riksdagen antar regeringens förslag med den ändringen att det i 1 § lagen (1992:1300) om krigsmateriel införs tre ytterligare stycken med den lydelse som framgår av bilaga 1.

2017/18:3926 av Markus Wiechel m.fl. (SD):

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att det inte ska införas ett PGU-kriterium (politiken för global utveckling) som hinder i riktlinjerna för krigsmaterielexport och tillkännager detta för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att presumtionen för följdleveranser inte ska ändras och tillkännager detta för regeringen.

Motioner från allmänna motionstiden 2017/18

2017/18:555 av Jonas Sjöstedt m.fl. (V):

9. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen i sitt exportfrämjande arbete bör säkerställa att den svenska krigsmaterieexporten är samstämmig med Sveriges politik för global utveckling och inte motverkar en hållbar utveckling och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:575 av Birgitta Ohlsson m.fl. (L):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att tillägget om en skärpt krigsmateriellag för länder som befinner sig i, eller löper risk att hamna i, en väpnad konflikt inte bör ingå i propositionen om en ny krigsmateriellagstiftning, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

2017/18:2604 av Kent Härstedt (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om import av krigsmateriel och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:2680 av Carina Ohlsson m.fl. (S):

Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om när statusen för demokrati och mänskliga rättigheter eller om ett land är i väpnad konflikt är ett hinder för svensk vapenexport och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3239 av Karin Enström m.fl. (M):

36. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen i avsnittet Ökad säkerhet genom internationella avtal och exportkontroll och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3582 av Roger Haddad m.fl. (L):

8. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om ett förtydligande av krigsmateriellagen och tillkännager detta för regeringen.

2017/18:3775 av Kerstin Lundgren m.fl. (C):

21. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om skärpt exportkontroll och tillkännager detta för regeringen.

BILAGA 2

Regeringens lagförslag

1 Förslag till lag om ändring i lagen (1992:1300) om krigsmateriel

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1992:1300) om krigsmateriel dels att nuvarande 23 a § ska betecknas 38 §, dels att 1, 3, 4, 10, 11, 12, 17, 20 b och 27 §§ och den nya 38 § ska ha följande lydelse, dels att rubriken närmast före 23 a § ska sättas närmast före 38 §, dels att det ska införas åtta nya paragrafer, 27 a och 31–37 §§ av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

1 §¹

Denna lag gäller dels materiel som är utformad för militärt bruk och som enligt regeringens föreskrifter utgör krigsmateriel, dels tekniskt stöd avseende krigsmateriel som enligt regeringens föreskrifter utgör tekniskt bistånd.

Tillstånd enligt denna lag får lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges utrikespolitik.

Tillstånd enligt denna lag får lämnas endast om det finns säkerhets- eller försvarspolitiska skäl för det och det inte strider mot Sveriges internationella förpliktelser eller Sveriges utrikespolitik i övrigt.

3 §²

Krigsmateriel får inte tillverkas här i landet utan tillstånd.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från detta tillståndskrav för

1. ändring eller ombyggnad av skjutvapen i de fall som avses i 4 kap. 1 § vapenlagen (1996:67),
2. tillverkning av enstaka skjutvapen och av ammunition för tillverkarens eget bruk,
3. årlig tillverkning för medicinska eller farmaceutiska ändamål eller för forskningsändamål av högst 100 gram kemiska produkter som klassificeras som krigsmateriel.

Bestämmelsen i första stycket gäller inte för sådana statliga myndigheter som inte är affärsverk.

¹ Senaste lydelse 2011:849.

² Senaste lydelse 1996:68. Ändringen innebär att tredje stycket tas bort.

4 §³

Verksamhet som avser tillhandahållande av krigsmateriel, uppfinningar rörande krigsmateriel och metoder för framställning av sådan materiel samt verksamhet som avser tillhandahållande av tekniskt bistånd till någon i utlandet får inte bedrivas här i landet utan tillstånd.

Svenska myndigheter, svenska företag samt den som är bosatt eller stadigvarande vistas här får inte heller utom landet bedriva sådan verksamhet utan tillstånd.

Bestämmelserna i första och andra styckena gäller inte för sådana statliga myndigheter som inte är affärsverk.

Tillstånd enligt första eller andra stycket behövs inte för verksamhet som avser tillhandahållande av krigsmateriel till svenska statliga myndigheter eller sådana tillverkare som har tillstånd att tillverka krigsmateriel av det slag tillhandahållandet gäller. Inte heller behöver innehavare av tillverkningsstillstånd ha tillstånd enligt första eller andra stycket, om verksamheten avser tillhandahållande av krigsmateriel som tillhör tillståndshavaren och som finns inom landet, eller tillhandahållande av uppfinning, metod för framställning av krigsmateriel eller tekniskt bistånd till svenska statliga myndigheter eller sådana tillverkare som har tillstånd att tillverka krigsmateriel av det slag tillhandahållandet eller det tekniska biståndet gäller.

Regeringen får meddela föreskrifter om undantag från tillståndskravet enligt första och andra styckena i fråga om sådan handel med skjutvapen som regleras genom föreskrifterna i vapenlagen (1996:67) eller sådan hantering av ammunition eller annan explosiv vara som regleras genom föreskrifterna i lagen (2010:1011) om brandfarliga och explosiva varor.

10 §⁴

Militärt inriktad utbildning av personer som inte är svenska medborgare får inte bedrivas här i landet utan tillstånd.

Svenska myndigheter, svenska företag samt den som är bosatt eller

³ Senaste lydelse 2011:849. Ändringen innebär att tredje och fjärde styckena tas bort.

⁴ Senaste lydelse 1995:1659.

stadigvarande vistas här får inte heller utom landet yrkesmässigt bedriva sådan utbildning utan tillstånd.

Tillstånd behövs inte för utbildning som anordnas av statliga myndigheter som inte är affärsverk eller som anordnas i samband med försäljning av krigsmateriel eller för de anställda i sådana företag som har tillstånd att tillverka krigsmateriel.

Om inte annat följer av 4 § behövs inte tillstånd för utbildning som anordnas av statliga myndigheter som inte är affärsverk eller som anordnas i samband med försäljning av krigsmateriel eller för de anställda i sådana företag som har tillstånd att tillverka krigsmateriel.

11 §⁵

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § *liksom svenska statliga myndigheter som bedriver motsvarande verksamhet* ska, i den ordning regeringen föreskriver, lämna redovisning till Inspektionen för strategiska produkter

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § ska, enligt de föreskrifter som regeringen meddelar, lämna redovisning till Inspektionen för strategiska produkter

1. om den marknadsföring av krigsmateriel eller tekniskt bistånd som bedrivs i utlandet,

2. om åtgärder som syftar till avtal som är tillståndspliktigt enligt 7 eller 8 §.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om redovisningsskyldighet och om undantag från denna. Inspektionen för strategiska produkter får i det enskilda fallet medge undantag från sådan redovisningsskyldighet.

12 §⁶

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § *liksom svenska statliga myndigheter som bedriver motsvarande verksamhet* ska underrätta Inspektionen för strategiska produkter innan anbud lämnas eller, där anbudsförfarande inte förekommer, innan avtal ingås om

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § ska underrätta Inspektionen för strategiska produkter innan anbud lämnas eller, där anbudsförfarande inte förekommer, innan avtal ingås om

1. tillhandahållande av krigsmateriel eller tekniskt bistånd till någon i utlandet,

2. upplåtelse eller överlåtelse av tillverkningsrätt som avses i 7 §, eller

3. tillverkning, tillhandahållande av tekniskt bistånd eller utveckling av krigsmateriel eller metod för framställning av krigsmateriel som avses i 8 §.

Regeringen får meddela närmare föreskrifter om senaste tidpunkt för underrättelse och om undantag från underrättelseskyldigheten. Inspekt-

⁵ Senaste lydelse 2011:849.

⁶ Senaste lydelse 2011:849.

ionen för strategiska produkter får i enskilda fall medge undantag från underrättelseskyldighet.

Inspektionen får i det enskilda fallet förbjuda att sådant anbud lämnas eller avtal ingås som avses i första stycket.

17 §⁷

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § *liksom svensk statlig myndighet som bedriver motsvarande verksamhet utan att behöva tillstånd* ska, enligt de föreskrifter som regeringen meddelar, lämna uppgifter till Inspektionen för strategiska produkter om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel eller som tillhandahåller tekniskt bistånd.

Den som har tillstånd enligt 3 eller 4 § ska, enligt de föreskrifter som regeringen meddelar, lämna uppgifter till Inspektionen för strategiska produkter om ägande i utländska rättssubjekt som bedriver utveckling, tillverkning, marknadsföring eller försäljning av krigsmateriel eller som tillhandahåller tekniskt bistånd.

20 b §⁸

Den som för första gången avser att använda ett generellt tillstånd ska underrätta Inspektionen för strategiska produkter om det.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela närmare föreskrifter om underrättelseskyldigheten.

27 §⁹

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. underlåter att lämna underrättelse enligt 12 eller 20 b § eller att lämna uppgifter enligt 15 a, 17 eller 20 c §,

2. underlåter att göra sådan anmälan som avses i 21 §,

3. i annat fall än som avses i 25 eller 26 § lämnar en oriktig uppgift i ansökan om tillstånd eller i annan handling som är av betydelse för prövningen av ett ärende enligt denna lag eller som är av betydelse ur kontrollsynpunkt och som annars ges in till tillsynsmyndigheten,

1. underlåter att göra en sådan anmälan som avses i 21 §,

2. i annat fall än som avses i 25 eller 26 § lämnar en oriktig uppgift i ansökan om tillstånd eller i annan handling som är av betydelse för prövningen av ett ärende enligt denna lag eller som är av betydelse ur kontrollsynpunkt och som annars ges in till tillsynsmyndigheten,

⁷ Senaste lydelse 2011:849.

⁸ Senaste lydelse 2011:849.

⁹ Senaste lydelse 2011:849.

4. åsidosätter ett villkor *eller bryter mot en kontroll- eller ordningsbestämmelse* som har meddelats med stöd av denna lag,

5. bryter mot 20 a §,

6. bryter mot ett skriftligt åtagande som har getts in till Inspektionen för strategiska produkter enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 10 b § andra stycket.

I ringa fall ska inte dömas till ansvar.

3. åsidosätter ett villkor *i ett tillstånd* som har meddelats med stöd av denna lag,

4. bryter mot 20 a §,

5. bryter mot ett skriftligt åtagande som har getts in till Inspektionen för strategiska produkter enligt en föreskrift som har meddelats med stöd av 10 b § andra stycket.

27 a §

Till böter döms den som, i annat fall än som avses i 31 § första stycket, uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot en kontroll- eller ordningsbestämmelse som har meddelats med stöd av denna lag.

I ringa fall ska det inte dömas till ansvar.

31 §

En sanktionsavgift ska tas ut av den som inte fullgör sin skyldighet att

1. lämna underrättelse enligt 12 eller 20 b §,

2. lämna uppgifter enligt 15 a, 17 eller 20 c §,

3. lämna redovisning enligt 11 §, eller

4. lämna deklaration enligt 19 §. Avgiften ska tillfalla staten.

32 §

Den avgiftsskyldige får helt eller delvis befrias från sanktionsavgift om det är oskäligt att ta ut avgiften med fullt belopp. Vid denna bedömning ska det särskilt beaktas

1. om överträdelsen berott på en omständighet som den avgiftsskyldige varken förutsåg eller borde ha förutsett eller inte kunnat påverka,

2. vad den avgiftsskyldige har gjort för att undvika överträdelsen, eller

3. om avgiften inte står i rimlig proportion till överträdelsen.

33 §

Regeringen får meddela ytterligare föreskrifter om sådana sanktionsavgifter som ska tas ut enligt 31 §.

Av föreskrifterna ska det framgå hur sanktionsavgiften ska beräknas, så att avgiftens storlek kan fastställas med direkt ledning av den angivna beräkningsgrunden. Avgiften ska vara lägst 3 000 kronor och högst 200 000 kronor.

34 §

Inspektionen för strategiska produkter beslutar om sanktionsavgift enligt denna lag.

Innan myndigheten beslutar om en avgift ska den som avgiften gäller ges tillfälle att yttra sig.

35 §

En sanktionsavgift får tas ut endast om den som avgiften gäller har fått tillfälle att yttra sig inom två år från det att förutsättningarna enligt 31 § att besluta om avgift har inträffat.

36 §

Om sanktionsavgift inte betalas när beslutet om avgift fått laga kraft, ska Inspektionen för strategiska produkter lämna den obetalda avgiften för indrivning. Bestämmelser om indrivning finns i lagen (1993:891) om indrivning av statliga fordringar m.m. Vid indrivning får verkställighet ske enligt utsökningsbalken.

37 §

En sanktionsavgift faller bort i den utsträckning som verkställighet inte har skett inom fem år från det att beslutet fått laga kraft.

23 a §

Beslut av Inspektionen för strategiska produkter får överklagas hos allmän förvaltningsdomstol när det gäller beslut att

1. vägra certifiering vid en prövning enligt 10 a §,
2. återkalla ett tillstånd eller en certifiering enligt 16 §,
3. en leverantör inte får utnyttja ett generellt tillstånd enligt 16 §,
4. utförsel av krigsmateriel ur landet eller lämnande av tekniskt bistånd utanför landet till ett annat land inom EES enligt ett generellt tillstånd tills vidare inte får ske till en viss certifierad mottagare enligt 16 a §,
5. bestämma en avgift enligt 22 §.

38 §¹⁰

Beslut av Inspektionen för strategiska produkter får överklagas till allmän förvaltningsdomstol när det gäller beslut att

5. bestämma en avgift enligt 22 §, *och*
6. ta ut en sanktionsavgift enligt 31 §.

Prövningstillstånd krävs vid överklagande till kammarrätten.

Andra förvaltningsbeslut enligt denna lag får inte överklagas.

-
1. Denna lag träder i kraft den 15 april 2018.
 2. För den som före ikraftträdandet har beviljats tillstånd enligt 3 § gäller 4 § i den äldre lydelsen t.o.m. den 14 april 2021.
 3. Äldre föreskrifter gäller i fråga om överträdelser av 12, 15 a, 17, 20 b och 20 c §§ som har skett före ikraftträdandet.

¹⁰ Senaste lydelse av tidigare 23 a § 2011:849.

2 Förslag till lag om ändring i lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2000:1064) om kontroll av produkter med dubbla användningsområden och av tekniskt bistånd dels att 6, 22 och 24 a §§ ska ha följande lydelse, dels att det ska införas två nya paragrafer, 8 och 22 a §§, och närmast före 8 § en ny rubrik av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter som kompletterar bestämmelserna om exporttillstånd i artikel 9.2 i rådets förordning (EG) nr 428/2009 och i del 3.3 första stycket i bilaga II till samma förordning.

Föreslagen lydelse

6 §¹

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får meddela föreskrifter som kompletterar bestämmelserna om exporttillstånd i artikel 9.2 i rådets förordning (EG) nr 428/2009 och i del 2.3 första stycket i bilaga IIa, del 3.3 andra stycket i bilaga IIb, del 3.4 andra stycket i bilaga IIc, del 3.5 andra stycket i bilaga IId, del 3.3 andra stycket i bilaga IIe och del 3.3 andra stycket i bilaga II f till samma förordning.

Villkor

8 §²

Tillstånd som meddelas med stöd av artikel 9.2 i rådets förordning (EG) nr 428/2009 får i det enskilda fallet förenas med de krav eller villkor som behövs för exportkontrollen.

22 §³

Till böter eller fängelse i högst sex månader döms den som uppsåtligen eller av oaktsamhet

1. lämnar oriktiga uppgifter i en ansökan om tillstånd eller i någon annan handling som är av betydelse för prövningen av ett ärende enligt rådets förordning (EG) nr 428/2009 eller denna lag eller i en deklARATION som avses i 12 eller 13 §,

2. åsidosätter krav eller villkor som har meddelats med stöd av

2. åsidosätter krav eller villkor som har meddelats med stöd av

¹ Senaste lydelse 2010:1017.

² Tidigare 8 § upphävd genom 2009:330.

³ Senaste lydelse 2010:1017.

artikel 9.2 i samma förordning eller bryter mot kontroll- eller ordningsföreskrifter som har meddelats med stöd av denna lag,

3. åsidosätter sin underrättelseskyldighet enligt artikel 4.4 i samma förordning,

4. åsidosätter sin underrättelseskyldighet enligt artikel 5.1 i samma förordning,

5. åsidosätter underrättelseskyldighet som har föreskrivits med stöd av 4 a § andra stycket,

6. åsidosätter underrättelseskyldighet som har föreskrivits med stöd av 4 c § andra stycket,

7. åsidosätter sin uppgiftsskyldighet enligt artikel 22.10 i samma förordning, eller

8. bryter mot artikel 20.3 eller 22.8 i samma förordning eller mot 17 §. Om gärningen är ringa, ska den inte medföra ansvar.

22 a §

Till böter döms den som, i annat fall än som avses i 24 §, uppsåtligt eller av oaktsamhet bryter mot en kontroll- eller ordningsföreskrift som har meddelats med stöd av denna lag.

Om gärningen är ringa, ska den inte medföra ansvar.

24 a §⁴

Försummar den uppgiftsskyldige att i rätt tid lämna sådan underrättelse som avses i del 3.1 i bilaga II till rådets förordning (EG) nr 428/2009 får den myndighet som ska ta emot underrättelsen vid vite förelägga den uppgiftsskyldige att fullgöra sin skyldighet.

Försummar den uppgiftsskyldige att i rätt tid lämna sådan underrättelse om sitt första användande av ett generellt tillstånd som föreskrivs i bilagorna IIa–IIf till rådets förordning (EG) nr 428/2009, får den myndighet som ska ta emot underrättelsen vid vite förelägga den uppgiftsskyldige att fullgöra sin skyldighet.

Denna lag träder i kraft den 15 april 2018.

⁴ Senaste lydelse 2010:1017.

BILAGA 3

Försvarsutskottets yttrande 2017/18:FöU5y

Skärpt exportkontroll av krigsmateriel

Till utrikesutskottet

Utrikesutskottet beslutade den 11 november 2017 att ge försvarsutskottet tillfälle att yttra sig över proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel och eventuella följdmotioner i de delar som berör utskottets beredningsområde.

Försvarsutskottet begränsar sitt yttrande till främst försvars- och säkerhetspolitiska aspekter på propositionen.

Med anledning av propositionen har det väckts tre följdmotioner (SD, MP, V). Försvarsutskottet bedömer att dessa tar upp frågor som ligger utanför utskottets beredningsområde, varför yttrandet inte omfattar dessa motioner.

I yttrandet finns två särskilda yttranden (SD, V).

Utskottets överväganden

Propositionen

De senaste decenniernas utveckling på de utrikes-, säkerhets- och försvarspolitiska områdena har inneburit att förutsättningarna för och kraven på den svenska kontrollen av exporten av krigsmateriel har förändrats.

För att möta denna utveckling föreslår regeringen i propositionen en anpassning av de principer som gäller för tillståndsprövningen och en mer heltäckande kontroll av krigsmateriel.

I propositionen föreslår regeringen att den mottagande statens demokratiska status ska utgöra ett centralt villkor vid tillståndsprövningen. Regeringen föreslår även att kraven på mottagarlandets respekt för de mänskliga rättigheterna skärps. Det ska vidare beaktas om utförseln eller utlandssamverkan skulle motverka en rättvis och hållbar utveckling i mottagarlandet. Regeringen klargör samtidigt vilka principer som framöver bör gälla för följdleveranser och internationella samarbeten, med anledning av de förändringar som har skett som en följd av försvarsindustrins internationalisering.

Regeringen lämnar i propositionen även förslag om hur öppenheten och transparensen kan förbättras på området samt om regler för en ökad tillståndsplikt och kontroll.

Slutligen föreslår regeringen att sanktionsavgifter ska ersätta vissa straffsanktioner för mindre allvarliga överträdelser av krigsmaterielagen, i syfte att åstadkomma ett effektivare sanktionssystem. Straffsanktioner behålls emellertid för de allvarigare överträdelserna.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 15 april 2018.

Tidigare behandling

Försvarspolitiska utskottet har i yttrandet Politiken för global utveckling i genomförandet av Agenda 2030 (2016/17:FÖU1y) yttrat sig om den av regeringen behandlade mål- och intressekonflikten mellan en rättvis och hållbar global utveckling och krigsmaterielexport. I yttrandet understryker utskottet vikten av att säkerställa Försvarsmaktens operativa förmåga och att möta de utmaningar som följer med försvarets stora omsättnings-, nyanskaffnings- och uppgraderingsbehov.

Utskottets ställningstagande

Försvarspolitiska utskottet välkomnar att regeringen återkommer till riksdagen med förslag till ny krigsmaterielagstiftning. För att möta utvecklingen på de säkerhets- och försvarspolitiska områdena behövs en anpassning av de principer som gäller för tillståndsprövning och en mer heltäckande kontroll av

krigsmateriel. Att förslaget vilar på en bred parlamentarisk grund främjar långsiktighet och stabilitet inom området, vilket utskottet ser som mycket betydelsefullt.

Försvarsindustrin är sedan lång tid tillbaka en central del av den svenska säkerhets- och försvarspolitik. Ambitionen har varit att minimera beroendet av utländska leverantörer och ge Sverige möjlighet att i kris och krig tillverka, anpassa, underhålla och livstidsförlänga materiel för försvarets behov. Exporten av krigsmateriel har samtidigt varit ett led i att säkra kapaciteten att utveckla och producera materiel anpassad till den svenska försvarsmaktens behov. Strävan efter oberoende vad gäller tillgången till krigsmateriel för det svenska försvaret har sedan kalla krigets slut gradvis ersatts av ett växande behov av materielsamarbete med likasinnade stater. Som regeringen konstaterar så byggs Sveriges säkerhet solidariskt tillsammans med andra, och hot mot fred och säkerhet avvärjs bäst i gemenskap och samverkan med andra länder och organisationer. Sveriges säkerhets- och försvarssamarbeten utvecklas därför tillsammans med Finland, de övriga nordiska länderna och de baltiska staterna, samt inom ramen för EU, FN, OSSE och Natos partnerskap. Därutöver är en stark transatlantisk länk avgörande för europeisk säkerhet.

Regeringen konstaterar vidare att deltagandet i internationella försvarsmaterielsamarbeten är av väsentlig försvars- och säkerhetspolitisk betydelse. Samarbetet med de nordiska länderna och de länder som är parter i det s.k. sexnationersavtalet, liksom samarbetet inom EU samt med USA och vissa andra etablerade samarbetsländer är av största intresse. Utskottet delar regeringens uppfattning om detta.

De senaste årens säkerhetspolitiska utveckling har förstärkt behovet av en inhemsk försvarsindustri med förmåga att utveckla materielsystem, och ett nära samarbete på försvarsmaterielområdet inom Europa och mellan Europa och USA. I synnerhet mer långvariga och strategiska samarbeten som syftar till utveckling och produktion av nya materielsystem är av säkerhetspolitisk betydelse. Europeiska kommissionen presenterade hösten 2016 en handlingsplan för försvar, som just syftar till att främja det europeiska försvarssamarbetet. Den tekniska och ekonomiska utvecklingen har inneburit att försvarsindustrin i Sverige, precis som näringslivet i övrigt, är beroende av såväl utländska leverantörer som kunder. Detta beroendeförhållande är ömsesidigt. Utskottet delar regeringens bedömning att det ligger i Sveriges försvars- och säkerhetspolitiska intresse att värna ett långsiktigt samarbete i materiel frågor med för oss viktiga samarbetsländer. Samarbetet bygger på såväl export som import av krigsmateriel. En internationellt konkurrenskraftig teknologinivå bidrar till att Sverige förblir intressant för sådant samarbete.

Regeringen redogör i propositionen också för exportens betydelse för Försvarsmaktens förmågeutveckling. Utskottet delar regeringens bedömning att exporten stärker den svenska industrins möjligheter att bibehålla en stark, konkurrenskraftig teknologinivå och därigenom den kompetens som krävs för att underhålla och vidmakthålla Försvarsmaktens materielsystem. Exporten kan också medföra möjligheter till kostnadsdelning och därmed lägre

kostnader för vidmakthållande och vidareutveckling för Försvarsmakten. Utskottet vill här påtala vikten av att leverantörerna kan ingå långsiktiga utfästelser om följdleveranser för att därigenom skapa förutsättningar att uppnå den leveranssäkerhet som varje anskaffande försvarsmakt är i behov av. Därmed ställer sig utskottet positivt till regeringens förslag om att följdleveranser även fortsättningsvis bör bedömas från fall till fall enligt propositionens angivna förutsättningar.

Utskottet konstaterar att en grundläggande utgångspunkt för statens eget engagemang i exportfrågor är att det finns en tydlig koppling till Försvarsmaktens operativa förmåga. I detta sammanhang vill utskottet framhålla vad regeringen sagt om att exportstödjande verksamhet bör utgå från en försvars- och säkerhetspolitisk helhetsbedömning som inbegriper konsekvenserna för Försvarsmakten, samt att verksamheten ska användas för att främja en kostnadseffektiv materielförsörjning och därmed bidra till Försvarsmaktens operativa förmåga.

Sammanfattningsvis ställer sig utskottet positivt till propositionen utifrån de ovan redovisade aspekterna.

I övrigt har utskottet inget att anföra med anledning av propositionen.

Stockholm den 7 december 2017

På försvarsutskottets vägnar

Allan Widman

Följande ledamöter har deltagit i beslutet: Allan Widman (L), Hans Wallmark (M), Peter Jeppsson (S), Lena Asplund (M), Alexandra Völker (S), Mikael Jansson (SD), Jan R Andersson (M), Kent Härstedt (S), Daniel Bäckström (C), Anders Schröder (MP), Lotta Olsson (M), Paula Holmqvist (S), Lotta Johnsson Fornarve (V), Mikael Oscarsson (KD), Mattias Ottosson (S) och Lena Emilsson (S).

Särskilda yttranden

1. Särskilt yttrande (SD)

Mikael Jansson (SD) anför:

Vi har i vår motion utvecklat vår bedömning av en rad frågor i proposition 2017/18:23 Skärpt exportkontroll av krigsmateriel, såsom klassificering av krigsmateriel, demokratikriterium, riktlinjer för exportkontroll och PGU-kriterium.

Vi kommer att följa upp motionen i samband med beredningen av propositionen i utrikesutskottet.

2. Särskilt yttrande (V)

Lotta Johnsson Fornarve (V) anför:

Vänsterpartiet var drivande bakom beslutet att skärpa regelverket för vapenexporten, och vi välkomnar att ett förslag nu läggs fram. Förslaget innebär vissa positiva förändringar när det gäller att tydliggöra regeringens ansvar för krigsmaterielexporten och en begränsning av definitionen av följdleveranser samt viss ökad insyn i exporten. Men vi menar att förslaget är otillräckligt och sannolikt kommer att göra liten skillnad när det gäller att begränsa exporten av krigsmateriel till diktaturer och stater som kränker mänskliga rättigheter samt när det gäller exportens negativa inverkan på en rättvis och hållbar utveckling.

Vänsterpartiet utvecklar motiven bakom denna bedömning i vår motion. Vi kommer att följa upp den i samband med beredningen av propositionen i utrikesutskottet.